

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદની ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૦૦૬નો ૨૧૮૫

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ હેમન્ટ એમ. પ્રચ્છક

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા.
૨	પત્રકારને સોંપવામાં આવે કે નહીં?	હા.
૩	શું માન. ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	ના.
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના.

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

દમચંતીબેન તે વિનુભાઈ વાળંદના પત્ની અને અન્ય

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા વતી શ્રી ચુવરાજ બ્રહ્મભટ્ટ, વિદ્વાન એ.પી.પી.

સામાવાળા નંબર ૧, ૨ વતી સુશ્રી ભારતી એચ. રાણા (૨૬૪૫)

સામાવાળા નંબર ૧, ૨ વતી સુશ્રી નસરીન શેખ, સુશ્રી સૃષ્ટિ એ. થુલા (૫૦૧૪)

કોરમ: માનનીય શ્રી. ન્યાયમૂર્તિ હેમંત એમ. પ્રશ્નક

તારીખ: ૨૩/૧૦/૨૦૨૪

મૌખિક ચુકાદો

૧. અપીલકર્તા – ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા આ અપીલ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮(૧)(૩) હેઠળ વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ નંબર ૬, ગોંડલ કેમ્પ જેતપુર (જેને હવે પછી "ટ્રાયલ કોર્ટ" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) દ્વારા સેશન્સ કેસ નંબર ૨૬ / ૨૦૦૨ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૬/૦૭/૨૦૦૬ ના હુકમ અને ચુકાદા સામે કરવામાં આવી છે, જે દ્વારા ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને ઇન્ડિયન પેનલ કોડ (જેને હવે પછી "આઈપીસી" તરીકે ઓળખવામાં આવશે) ની કલમ ૪૮૮એ, ૩૦૬ અને ૧૧૪ હેઠળના અને દહેજ પ્રતિબંધક કાયદાની કલમ ૩(૧)(૭) હેઠળના શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓમાંથી મુક્ત કર્યા છે.

હાલના કેસની ટૂંકી હકીકતો:

૨. ફરીયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે ફરીયાદીની પુત્રી હેતલના લગ્ન આરોપી નંબર ૨ સાથે થયા હતા અને હેતલનું લગ્નજીવન શાંતિપૂર્વક ચાલી રહ્યું હતું. પ્રોસિક્યુશનનો કેસ એવો છે કે થોડા સમય પછી દહેજ અંગે બોલાચાલી થઈ હતી અને આરોપીઓ હેતલને માનસિક અને શારીરિક ત્રાસ આપતા હતા તથા દહેજ અંગે ટોણા મારતા હતા અને તેથી, તે તેના

પિયરે જતી રહી હતી જ્યાં તેણે ઝેર ગટગટાવીને આત્મહત્યા કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. ત્યારબાદ, તેને હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી અને સારવાર દરમિયાન તેનું મૃત્યુ થયું હતું. આઈપીસીની કલમ ૪૮૮એ, ૩૦૬ અને ૧૧૪ તથા દહેજ પ્રતિબંધક કાયદાની કલમ ૩(૧)(૭) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે જેતપુર સિટી પોલીસ સ્ટેશનમાં સી.આર. નંબર ૧૮/૨૦૦૨ થી એફઆઈઆર નોંધાઈ હતી.

૨.૧ ઉપરોક્ત એફઆઈઆરને અનુસરીને, પોલીસે તપાસ શરૂ કરી અને ઘટનાસ્થળનું પંચનામું તેમજ ઇનકવેસ્ટ પંચનામું તૈયાર કર્યું અને વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા અને આરોપીઓની ધરપકડ કરી તથા મૃતકનું સર્ટિફિકેટ અને પી.એમ. રિપોર્ટ મેળવ્યો અને તપાસ પૂરી થયા પછી, પૂરતા પુરાવા મળી આવતા, પોલીસે જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ સમક્ષ આરોપીઓ વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ ફાઇલ કરી. આ ગુનો સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવા યોગ્ય હોવાથી, જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૦૯ હેઠળ કેસ સેશન્સ કોર્ટ, ગોંડલ કેમ્પ જેતપુરને સોંપ્યો, જ્યાં તેને સેશન્સ કેસ નંબર ૨૬ / ૨૦૦૨ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો.

૨.૨ આરોપીઓ સામે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૬/૦૪/૨૦૦૪ ના રોજ એક્ટિઝબિટ ૧ થી ઉપરોક્ત ગુનાઓ માટે આરોપ ઘડવામાં આવ્યો હતો. તેમને તે સમજાવવામાં આવતા, આરોપીઓએ કોઈ ગુનો કર્યો હોવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. આરોપીઓએ ગુનાની કબૂલાત ન કરી અને કેસ ચલાવવાની વિનંતી કરી અને તેથી, વિદ્વાન સેશન્સ જજ, ગોંડલ કેમ્પ જેતપુર દ્વારા કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો.

૨.૩ રેકૉર્ડ પરથી જણાય છે કે પ્રોસિક્યુશને તેના સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને પ્રોસિક્યુશનના કેસના સમર્થનમાં મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા પણ રજૂ કર્યા હતા.

૩. ટ્રાયલ પૂર્ણ થયા બાદ અને બંને પક્ષોને સાંભળ્યા બાદ, ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને તેમની સામે લગાવવામાં આવેલા આરોપોમાંથી મુક્ત કર્યા છે.

૪. નિર્દોષ છૂટકારાના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશથી નારાજ અને અસંતૃપ્ત થઈને, રાજ્યએ આ અપીલ કરી છે.

૫. અપીલકર્તા – ગુજરાત રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી ચુવરાજ બ્રહ્મભટ્ટ અને સામાવાળા – આરોપીઓ વતી વિદ્વાન કાઉન્સિલ મિસ સૃષ્ટિ થુલા વતી વિદ્વાન કાઉન્સિલ સુશ્રી નસરીન શેખને સાંભળ્યા.

વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆત:

૭. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે મૃતક અને આરોપી નંબર ૨ ના લગ્નગાળો ત્રણ વર્ષનો હતો અને તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટ પુરાવા કાયદાની કલમ ૧૧૩એ હેઠળ અનુમાન દોરવામાં નિષ્ફળ રહી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રોસિક્યુશને મૃતકની માતા અને બહેન એટલે કે પીડબલ્યુ ૧ સુધાબેન જયસુખભાઈની આંક-૨૮થી અને પીડબલ્યુ ૨ ભાવિશાબેન જયસુખભાઈની આંક-૩૦થી તપાસ કરી છે અને બંને સાક્ષીઓએ પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે, પરંતુ તેમના પુરાવાનું ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩એ ની જોગવાઈ હેઠળ યોગ્ય રીતે મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓએ પણ પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપ્યું છે, જો કે, ટ્રાયલ કોર્ટે આ સાક્ષીઓની જુબાનીઓને અવગણીને અને નજરઅંદાજ કરીને નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ આપ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે પ્રોસિક્યુશને કેસના સમર્થનમાં દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા હોવા છતાં, ટ્રાયલ કોર્ટ તે પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં નિષ્ફળ રહી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે અને આક્ષેપિત નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવે.

૭.૧ રજૂઆતોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન એ.પી.પી. એ નીચેના નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો છે:

(૧) સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગાલ વિરુદ્ધ ઓરીલાલ જયસ્વાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૪ એસ.સી. ૧૪૧૮ માં અહેવાલિત;

(૨) સતપાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૧૪૭૬ માં અહેવાલિત;

(૩) નલ્લામ વીરા સત્યનાંદમ વિરુદ્ધ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર, હાઈકોર્ટ ઓફ એ.પી., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૪ એસ.સી. ૧૭૦૮માં અહેવાલિત;

સામાવાળા – આરોપીઓ વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆત:

૮. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી અને મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા ધ્યાનમાં લીધા પછી, નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ પસાર કર્યો છે, જે કાયદાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતો સાથે સંપૂર્ણપણે સુસંગત છે અને ચુકાદામાં કોઈ ખામી, ગેરકાયદેસરતા કે વિકૃતિ નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મૃતકનું એક્ઝિબિટ ૩૯ પરનું મરણોન્મુખ નિવેદન ડેપ્યુટી એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યું હોવા છતાં, પ્રોસિક્યુશને તેના કેસના સમર્થનમાં તે ડેપ્યુટી એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટની તપાસ કરી નથી અને મરણોન્મુખ નિવેદનની મૂળ નકલ પણ રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ડેપ્યુટી એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા મરણોન્મુખ નિવેદનની વિગતો પરથી જ જણાય છે કે મૃતકે પોતે જ જણાવ્યું હતું કે શરદી અને તાવની દવા લેવાના બદલે ભૂલથી તેણે ઝેરી પદાર્થ પી લીધો હતો અને તેણે કોઈ પણ આરોપી વિરુદ્ધ કંઈપણ વિપરીત જણાવ્યું નથી કે દહેજની માંગણી અથવા અન્ય આરોપો અંગે માનસિક અને શારીરિક ત્રાસ આપ્યાનો આક્ષેપ પણ કર્યો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મૃતકે એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ એવું પણ જણાવ્યું હતું કે તે તેના સાસરિયાઓ એટલે કે સસરા, સાસુ, જેઠ/દિયર અને પતિ સાથે રહેતી હતી અને કોઈ પણ આરોપી સામે મૃતકે

દહેજની માંગણી કે અન્ય બાબતોને કારણે દુર્વ્યવહાર કે હેરાનગતિનો આક્ષેપ કર્યો નથી. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ હકીકતને મૃતકના નજીકના સંબંધીઓ એટલે કે પીડબલ્યુ ૪ દિનેશભાઈ નાનજીભાઈ આંક-૩૨ અને પીડબલ્યુ ૫ મહેન્દ્ર નાનજીભાઈ આંક ૩૩ દ્વારા સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું અને આવી પરિસ્થિતિમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે સંબંધિત પુરાવાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ આપ્યો છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અતિશયોકિત અને વિરોધાભાસ પીડબલ્યુ ૮ ગુલાબસિંહ ધનીરામસિંહ રાજપૂત-આંક ૩૬ના પુરાવા પરથી સાબિત થાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે બનાવ ૨૪/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ બન્યો હતો અને સારવાર દરમિયાન મૃતક ત્રણ દિવસ જીવિત હોવા છતાં, પ્રોસિક્યુશને મૃતકનું બીજું નિવેદન નોંધ્યું ન હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મૃતકનું મૃત્યુ ૨૬/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ થયું હતું અને ફરિયાદ સુધાબેન-પીડબલ્યુ ૧ દ્વારા ૨૯/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ એટલે કે મૃતકના મૃત્યુના ત્રણ દિવસ પછી નોંધાવવામાં આવી હતી, જેના માટે ફરિયાદ નોંધાવવામાં ત્રણ દિવસના વિલંબ અંગે પ્રોસિક્યુશન દ્વારા કોઈ સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી ન હતી અને આ વિલંબ કેસના મૂળ સુધી જાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અપીલમાં કોઈ દમ ન હોવાથી તેને રદ કરવા યોગ્ય છે અને નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા અને આદેશને બહાલ કરવા યોગ્ય છે.

૯. ચુકાદાઓની શ્રેણી દ્વારા એ બાબત સુસ્થાપિત થયેલી છે કે અપીલ કોર્ટને તે પુરાવાની સમીક્ષા કરવાનો, પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનો અને પુનઃવિચારણા કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આધારિત છે. જો કે, અપીલ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં આરોપીની તરફેણમાં બમણું અનુમાન હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે જ્યાં સુધી સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા તે દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી દરેક

વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો મેળવ્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ મજબૂત અને ઢઢ થાય છે.

૧૦. વધુમાં, જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી તારણો શક્ય હોય, તો અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના તારણને બદલવું જોઈએ નહીં. વધુમાં, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલમાં સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, અપીલ કોર્ટ સામાન્ય રીતે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં ત્યાં સુધી દખલ કરશે નહીં જ્યાં સુધી નીચલી કોર્ટનો અભિગમ કોઈ સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતાથી દૂષિત ન હોય અને જે તારણ પર પહોંચ્યા છે તે કોઈ વ્યાજબી વ્યક્તિ દ્વારા ન પહોંચી શકાય તેવું હોય અને તેથી તે નિર્ણયને વિકૃત તરીકે દર્શાવવો પડે. માત્ર બે મંતવ્યો શક્ય હોવાના કારણે, અપીલ કોર્ટ એવું મંતવ્ય નહીં લે કે જે નીચલી કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાને રદ કરે. જો કે, જો અપીલ કોર્ટનું એવું મંતવ્ય હોય કે નીચલી કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલું તારણ વિકૃત છે અને કોર્ટે કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે અને રેકૉર્ડ પરના ભૌતિક પુરાવાઓને નજરઅંદાજ કર્યા છે તો તેને પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની સત્તા છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, આરોપી જે ગુના માટે આરોપી છે તે ગુના સાથે સંકળાયેલો છે કે નહીં તે શોધવા માટે રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રીના આધારે ન્યાયી નિર્ણય પર પહોંચવા માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની અપીલ કોર્ટની ફરજ બને છે.

કેસના મુદ્દાઓ:

(એ) શું ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશમાં કોઈ દખલગીરીની જરૂર છે કે નહીં?

(બી) શું ટ્રાયલ કોર્ટે આક્ષેપિત નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે કે નહીં?

(સી) શું પ્રોસિક્યુશને આરોપી સામે આઈપીસીની કલમ ૪૯૮એ હેઠળ આક્ષેપ કરાયા મુજબ દહેજની માંગણીના કારણે કરાતી ફૂરતા અંગેનો આરોપ સાબિત કર્યો છે જે મૃતકને આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ સાથે વાંચતા કલમ ૧૧૪ હેઠળ આત્મહત્યાનો ગુનો કરવા તરફ દોરી જાય છે કે નહીં?

૧૧. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ માટે, આ કોર્ટે સાક્ષીઓની જુબાનીઓ, પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજી પુરાવા અને સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન કાઉન્સિલ દ્વારા કરવામાં આવેલી દલીલોની સમીક્ષા કરી છે. આ કેસની અવિવાદિત હકીકતો એ છે કે મૃતક અને આરોપી નંબર ૨ ના લગ્નનો ગાળો માત્ર ત્રણ વર્ષથી વધુનો જ હતો. મૃતક આક્ષેપિત ઘટનાના આઠ દિવસ પહેલાં એટલે કે ૧૬/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ તેના પિયરે ગઈ હતી. ૨૨/૨૩/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ, પતિ અને સાસુ મૃતકને તેના સાસરે પાછી લઈ જવા માટે ફરીયાદીના ઘરે આવ્યા હતા, જો કે, તે આરોપી સાથે તેના સાસરે પાછી ફરી ન હતી અને પછીના દિવસે એટલે કે ૨૪/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ, મૃતકે અનાજ સાચવવા માટે વપરાતો ઝેરી પદાર્થ પી લીધો હતો. મૃતકને તરત જ જેતપુરની હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવી હતી અને વધુ સારવાર માટે, તેને જૂનાગઢની હોસ્પિટલમાં ખસેડવામાં આવી હતી જ્યાં તેની ત્રણ દિવસ સારવાર કરવામાં આવી હતી અને આખરે, ૨૬/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ તેનું મૃત્યુ થયું હતું. આક્ષેપિત એફઆઈઆર ૨૯/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ નોંધાઈ હતી.

૧૨. ઉપર દર્શાવેલ અવિવાદિત હકીકતો અને સાક્ષીઓના પુરાવાની ચર્ચાને ધ્યાનમાં લેતા, એવું જણાય છે કે પીડબલ્યુ ૧ સુધાબેન, મૃતકની માતાએ તેમની સરતપાસમાં જુબાની આપી છે કે ત્રણ વર્ષ દરમિયાન દહેજની માંગણીના કારણે મૃતક પર ફૂરતા અને હેરાનગતિ કરવામાં આવી હતી અને અગાઉના પ્રસંગે પણ, મૃતકે સાસરું છોડી દીધું હતું અને સમાધાન પછી, તે ફરીથી સાસરે પાછી ફરી હતી જેના માટે પીડબલ્યુ ૧ એ આ ત્રણ વર્ષ દરમિયાન અગાઉના સમયે પરિવારના અન્ય કોઈ સભ્યોને આ હકીકતો ક્યારેય

જાણાવી ન હતી. જો દહેજની માંગણી અથવા મૃતક પર કરવામાં આવેલી ત્રાસદાયક વર્તણૂક કે ફૂરતા અંગે કોઈ વિવાદ હોય, તો સ્વાભાવિક રીતે માતાનું વર્તન એવું હોય કે લગ્નની તારીખથી મૃતકના પિતાનું અવસાન દસ વર્ષ પહેલાં થઈ ગયું હોવાથી તે ફરિયાદ નોંધાવ્યા વિના અથવા પરિવારના સભ્યોને જાણ કર્યા વિના મૃતકને પાછા જવા દેશે નહીં. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, પીડબલ્યુ ૧ નું કુદરતી વર્તન કાં તો ફરિયાદ નોંધાવવાનું અથવા સમાજના અગ્રણીઓ અથવા અન્ય કોઈ સભ્યો સમક્ષ રજૂઆત કરવાનું હોય છે, પરંતુ તે કરવામાં આવ્યું નથી. પીડબલ્યુ ૧ એ સ્વીકાર્યું છે કે તેમણે કોર્ટ સમક્ષ જે જણાવ્યું હતું તે નિવેદન નોંધતી વખતે પોલીસ સમક્ષ જણાવ્યું ન હતું. તેવી જ રીતે, પીડબલ્યુ ૨ એ પણ તે જ હકીકતો રજૂ કરી છે જે પીડબલ્યુ ૧ દ્વારા વર્ણવવામાં આવી છે. જો કે પીડબલ્યુ ૨ એ એવો કેસ બનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે તેણીએ તેના સમાજના અગ્રણી સમક્ષ વિવાદ ઉઠાવ્યો હતો, પરંતુ તેણીની ઉલટતપાસમાં, તેણીએ સ્વીકાર્યું છે કે આ ફરિયાદ લેખિતમાં ઉઠાવવામાં આવી હતી કે મૌખિક રીતે, તે તેણી જાણતી ન હતી. પીડબલ્યુ ૨ એ સ્વીકાર્યું છે કે તેણીએ ગુનો નોંધાયા પહેલા કોઈ રજૂઆત કરી ન હતી કે કોઈ ફરિયાદ કરી ન હતી. પોલીસ નિવેદનમાં પણ, મૃતકે દહેજની માંગણીના કારણે કોઈ ફૂરતા અથવા હેરાનગતિ અંગે જણાવ્યું નથી અને આ હકીકત પીડબલ્યુ ૮ એટલે કે તપાસ અધિકારીના પુરાવા પરથી સાબિત થાય છે. એ પણ નોંધવું સંબંધિત છે કે પ્રોસિક્યુશન ડેપ્યુટી એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટની તપાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, જેમણે મૃતકનું મરણોન્મુખ નિવેદન નોંધ્યું હતું અને મરણોન્મુખ નિવેદનની મૂળ નકલ પણ રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવી નથી. આ હકીકત પીડબલ્યુ ૧ ના પુરાવા પરથી બહાર આવી હોવા છતાં, તે ટ્રાયલ કોર્ટના રેકૉર્ડ પર કેમ ન આવી. ટ્રાયલ કોર્ટને આ મરણોન્મુખ નિવેદન ધ્યાનમાં લેવાની તક મળી હતી કારણ કે તે તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારી દ્વારા પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યું હતું અને, પછી, ટ્રાયલ કોર્ટને તે પુરાવાઓમાંથી પસાર થવાની અને કેસમાં તેનો સંદર્ભ આપવાની તક મળી હતી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં,

પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી વાર્તા પ્રોસિક્યુશનના કેસ વિશે શંકા પેદા કરે છે અને જો આ કોર્ટ આ પુરાવાને તેની સમગ્રતામાં ધ્યાનમાં લે છે તો મૃતકે ન તો આરોપીનું નામ સૂચવ્યું છે ન તો આક્ષેપિત ગુનામાં આરોપીને સામેલ કર્યો છે કે ન તો તેની સાથે કરાયેલી દહેજની માંગણીના કારણે શારીરિક કે માનસિક ત્રાસ અથવા હેરાનગતિ અંગે આરોપી સામે કોઈ વિવાદ ઉઠાવ્યો છે કે ફરિયાદ કરી છે. તેની સામે, પીડબલ્યુ ૧ અને પીડબલ્યુ ૨ ના પુરાવાઓમાં, ઉલટતપાસમાં એવા પુરાવા રેકૉર્ડ પર આવ્યા છે કે પીડબલ્યુ ૧ અને પીડબલ્યુ ૨ દ્વારા તેમના સમાજના અગ્રણીઓ અથવા પરિવારના સભ્યો સમક્ષ કોઈ ફરિયાદ દાખલ કરીને કે કોઈ વિવાદ ઉઠાવીને કોઈ વિવાદ રજૂ કરાયો હોય તેવો અગાઉનો કોઈ હેતુ કે પ્રસંગ નહોતો. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે અપીલ હેઠળનો નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો અને આદેશ આપતી વખતે તથ્યો અને કાયદાની કોઈ ભૂલ કરી નથી. અહીં નોંધવું સંબંધિત છે કે ઘટના ૨૪/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ બની હતી, ત્યારબાદ, મૃતકની હોસ્પિટલમાં ત્રણ દિવસ સારવાર કરવામાં આવી હતી અને ૨૬/૦૧/૨૦૦૨ ના રોજ મૃતકનું અકાળે અવસાન થયું હતું અને ૨૮/૦૧/૨૦૦૨ સુધી ફરિયાદી કેમ મૌન રહ્યા અને આરોપી સામે ફરિયાદ કેમ ન નોંધી. આ હકીકત શંકા પેદા કરે છે અને ફરિયાદ પરિવારના સભ્યો સાથે વિચાર-વિમર્શ કરીને દાખલ કરવામાં આવી છે. પુરાવાઓ પરથી સાબિત થાય છે કે જો દહેજની માંગણી અથવા અન્ય કોઈ કારણોસર કોઈ ફૂરતા અથવા હેરાનગતિ થઈ હોય, તો મૃતકની માતાનું કુદરતી વર્તન તે દુર્વ્યવહાર કે હેરાનગતિ સામે અવાજ ઉઠાવવાનું હોય છે અને કદાચ તે ફોજદારી ફરિયાદ દાખલ કરી શકી હોત અથવા તેમના સમાજના અગ્રણી સમક્ષ વિવાદ ઉઠાવી શકી હોત પરંતુ આ કેસમાં તે અંગે રેકૉર્ડ પર કોઈ સાહિત્ય નહોતું. મૃતકનું અવસાન તેના પિયરે થયું હતું અને તેણે કોઈ ફરિયાદ નોંધાવી ન હતી કે નિભાવ ખર્ચની કોઈ કાર્યવાહી કરી ન હતી કે આરોપી સામે કોઈ વિવાદ ઉઠાવ્યો ન હતો. તેથી એવું જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીની તરફેણમાં અપીલ હેઠળનો નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો

અને આદેશ આપવા માટે યોગ્ય ઠેરવ્યું હતું.

૧૩. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૩એ નો સંદર્ભ લેવો લાભદાયી છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:-

"૧૧૩-એ. પરણિત સ્ત્રી દ્વારા આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ અંગેનું અનુમાન (હકીકતનું અનુમાન) : જ્યારે પ્રશ્ન એ હોય કે શું કોઈ સ્ત્રી દ્વારા આત્મહત્યા કરવાનો ગુનો તેના પતિ અથવા તેના પતિના કોઈ સંબંધી દ્વારા દુષ્પ્રેરિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તે દર્શાવવામાં આવે કે તેણીએ તેના લગ્નની તારીખથી સાત વર્ષની મુદતની અંદર આત્મહત્યા કરી હતી અને તેના પતિ અથવા તેના પતિના આવા સંબંધીએ તેણીને ફૂરતા આપી હતી, ત્યારે કોર્ટ કેસના અન્ય તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને અનુમાન કરી શકે છે કે આવી આત્મહત્યા તેના પતિ દ્વારા અથવા તેના પતિના આવા સંબંધી દ્વારા દુષ્પ્રેરિત કરવામાં આવી હતી.

તે જણાવે છે કે સંબંધિત વિષયવસ્તુની હકીકતોની સાબિતી પર, આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના કેસમાં કોર્ટ 'કેસના અન્ય તમામ સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, અનુમાન કરી શકે છે' કે પીડિતાની આત્મહત્યા આરોપી દ્વારા દુષ્પ્રેરિત કરવામાં આવી હતી.

કલમ ૧૧૩-એ માં 'અનુમાન કરી શકે છે' શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કલમ ૪ ના હકીકત સંબંધિત અનુમાનની હાજરી દર્શાવે છે. આ પ્રકારના અનુમાનો "તે કુદરતી તારણો દર્શાવે છે જે 'કુદરતી ઘટનાઓનો સામાન્ય ક્રમ', માનવ વર્તન અને જાહેર તેમજ ખાનગી વ્યવહારો આપણને સૂચવે છે. કોર્ટને કોઈ હકીકતનું અનુમાન કરવાની અથવા આપું અનુમાન કરવાનો ઇનકાર કરવાની વિવેકબુદ્ધિ આપવામાં આવી છે.

જો તે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરે છે, તો તે પક્ષકારોને પુરાવા આપીને હકીકત સાબિત કરવા માટે કહી શકે છે અથવા જો કોર્ટને લાગે છે કે આ અનુમાન કરવા માટે યોગ્ય કેસ છે, તો તે કિસ્સામાં, જ્યાં સુધી અન્ય પક્ષ દ્વારા તે નાસાબિત ન

કરવામાં આવે ત્યાં સુધી આવી હકીકત સાબિત થયેલી ગણાય છે અથવા તેના વધુ પુરાવા મંગાવી શકે છે.

આ સંદર્ભમાં, તે "મંજૂરી આપનારું, વૈકલ્પિક અને વિવેકાધીન છે. કલમ ૧૧૩- એ હેઠળ કરવામાં આવેલ અનુમાન અનિવાર્યપણે મનાવવાનો બોજ ખસેડતું નથી; તે માત્ર પુરાવા સાથે આગળ વધવાનો બોજ બદલે છે.

હકીકતનું અનુમાન કરવા માટે કોર્ટે, વિપરીત પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, કાયદામાં નિર્દિષ્ટ તારણ કાઢવું જરૂરી છે. પરંતુ, જો વિપરીત પુરાવા રજૂ કરવામાં આવે, તો અનુમાન ચોક્કસ પરિણામ માટે ફરજ પાડતું નથી. આ સંદર્ભમાં તે મંજૂરી આપનારું છે. હકીકતના અનુમાન દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવતી કામગીરી આ છે: તે એવા પક્ષને બોલવા માટે મજબૂર કરે છે જે અન્યથા મૌન રહી શકે છે. જો જે પક્ષની વિરુદ્ધ અનુમાન કરવામાં આવ્યું છે તે તેની સામે મુદ્દાનો નિર્ણય ન થાય તેમ ઈચ્છતો હોય, તો તેણે પુરાવા સાથે આગળ આવવું જ જોઈએ.

૧૪. ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૬૫૪ / ૨૦૧૭, તારીખ ૦૩.૧૦.૨૦૨૪ માં નિપૂન અનેજા અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવો યોગ્ય છે, જેમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ફકરા - ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦ અને ૨૧ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

"૧૭. જીઓ વર્ગીસ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય, (2021) ૧૯ એસસીસી ૧૪૪ માં અહેવાલિત કેસમાં આ કોર્ટે, આઈપીસીની કલમ ૧૦૭ હેઠળ દુષ્પ્રેરણની વ્યાખ્યા સાથે આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

"૧૪. આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણને ફોજદારી ગુનો બનાવે છે અને તેના માટે સજા નક્કી કરે છે.

૧૫. 'ઉશ્કેરવું' શબ્દનો સામાન્ય શબ્દકોશનો અર્થ ઉભો કરવો અથવા શરૂ કરવો, કોઈને કંઈક કરવા માટે ઉશ્કેરવું એવો થાય છે. રમેશ કુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ છત્તીસગઢ, (૨૦૦૧) ૯ એસસીસી ૬૧૮ માં આ કોર્ટે 'ઉશ્કેરવું' શબ્દ વ્યાખ્યાયિત કર્યો છે:—

"૨૦. ઉશ્કેરણી એટલે પ્રોત્સાહિત કરવું, આગળ ધપાવવું, ખીજવવું, ઉશ્કેરવું અથવા "કોઈ કૃત્ય" કરવા માટે પ્રોત્સાહન આપવું."

૧૬. આઈપીસીની કલમ ૧૦૭ ની મર્યાદા અને વ્યાપ્તિ અને આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ સાથે તેનો સંબંધ આ કોર્ટે દ્વારા વારંવાર ચર્ચવામાં આવ્યો છે. એસ.એસ. ચીના વિરુદ્ધ વિજય કુમાર મહાજન અને અન્ય (૨૦૧૦) ૧૨ એસસીસી ૧૮૦ના કેસમાં, નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:—

"૨૫. દુષ્પ્રેરણામાં વ્યક્તિને ઉશ્કેરવાની અથવા કોઈ કામ કરવામાં વ્યક્તિને હેતુપૂર્વક મદદ કરવાની માનસિક પ્રક્રિયા શામેલ હોય છે. આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવા અથવા મદદ કરવા માટે આરોપી તરફથી કોઈ સકારાત્મક કૃત્ય વિના, દોષસિદ્ધિ ટકી શકતી નથી. ધારાસભાનો ઇરાદો અને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરાયેલા કેસોનો ગુણોત્તર સ્પષ્ટ છે કે આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ હેઠળ વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવવા માટે ગુનો કરવાનો સ્પષ્ટ માનસિક ઇરાદો હોવો જોઈએ. તેમાં એક સક્રિય કૃત્ય અથવા પ્રત્યક્ષ કૃત્ય પણ જરૂરી છે જેણે મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે બીજો કોઈ વિકલ્પ ન જોઈને આત્મહત્યા કરવા તરફ દોરી ગયું હોય અને તે કૃત્ય મૃતકને એવી પરિસ્થિતિમાં ધકેલવા માટે ઇરાદાપૂર્વકનું હોવું જોઈએ કે તેણે આત્મહત્યા કરી લીધી."

૧૮. એમ. અર્જુનન વિરુદ્ધ સ્ટેટ, ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ દ્વારા પ્રતિનિધિત્વ, (૨૦૧૯) ૩ એસસીસી ૩૧૫માં અહેવાલિત કેસમાં આ કોર્ટે આઈપીસી ની કલમ ૩૦૬ ના જરૂરી ઘટકોને વિગતવાર સમજાવતા નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:—

"૭. આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ હેઠળના ગુનાના આવશ્યક ઘટકો આ છે: (i) દુષ્પ્રેરણા;

(ii) મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે મદદ કરવાનો અથવા ઉશ્કેરવાનો અથવા દુષ્પ્રેરણ કરવાનો આરોપીનો ઇરાદો. જો કે, અપશબ્દોનો ઉપયોગ કરીને મૃતકનું અપમાન કરવાનું આરોપીનું કૃત્ય, તેના પોતાનામાં, આત્મહત્યાનું દુષ્પ્રેરણ બનશે નહીં. એવા પુરાવા હોવા જોઈએ જે સૂચવવા માટે સક્ષમ હોય કે આરોપીનો આશય આવા કૃત્ય દ્વારા મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવાનો હતો. જ્યાં સુધી આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરણી/દુષ્પ્રેરણના ઘટકો સંતોષાય નહીં, ત્યાં સુધી આરોપીને આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ હેઠળ દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં."

૧૮. ઉદે સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૧૮) ૧૭ એસસીસી ૩૦૧ માં અહેવાલિત કેસમાં આ કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો કે આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ હેઠળ આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે, અપરાધ નક્કી કરવા સંબંધિત કોઈ ચોક્કસ ગુનો કરવાની માનસિક સ્થિતિ દેખાતી હોવી જોઈએ. તેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરાયું હતું:-

"૧૬. આત્મહત્યાના આક્ષેપિત દુષ્પ્રેરણના કિસ્સાઓમાં, આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરણીના પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ કૃત્ય(ઓ)નો પુરાવો હોવો જ જોઈએ. એ બાબતે ભાગ્યે જ વિવાદ થઈ શકે કે આત્મહત્યાના કારણનો પ્રશ્ન, ખાસ કરીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનાના સંદર્ભમાં, એક ગૂંચવણભર્યો પ્રશ્ન રહે છે, જેમાં માનવ વર્તન અને પ્રતિભાવો/પ્રતિક્રિયાઓના બહુવિધ અને જટિલ લક્ષણો સામેલ છે. આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના આક્ષેપના કિસ્સામાં, કોર્ટ આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરણીના કૃત્ય(ઓ)ના નિર્ણાયક અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવા શોધશે. આત્મહત્યાના કિસ્સામાં, અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા મૃતકને માત્ર ટોચર/હેરાનગતિનો આક્ષેપ પૂરતો રહેશે નહીં, જ્યાં સુધી આરોપી તરફથી એવું કોઈ પગલું ન હોય જે વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે મજબૂર કરે; અને આવું વાંધાજનક પગલું ઘટનાના સમયથી નજીક હોવું જોઈએ. કોઈ વ્યક્તિએ બીજી વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવામાં મદદ કરી છે કે નહીં, તે ફક્ત દરેક કેસના તથ્યો અને

સંજોગો પરથી જ જાણી શકાય છે.

૧૬.૧. કોઈ વ્યક્તિએ બીજી વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કર્યું છે કે કેમ તે શોધવાના હેતુ માટે; વિચારણા એ હશે કે શું આરોપી આત્મહત્યાના કૃત્યની ઉશ્કેરણીના કૃત્ય માટે દોષિત છે કે કેમ. ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયોમાં આ કોર્ટ દ્વારા સમજાવ્યા અને પુનરોચ્ચાર કર્યા મુજબ, ઉશ્કેરણી એટલે કોઈ કૃત્ય કરવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવું, આગળ ધપાવવું, પ્રોત્સાહન આપવું, ઉશ્કેરવું અથવા ઉત્તેજિત કરવું. જો આત્મહત્યા કરનાર વ્યક્તિ અતિસંવેદનશીલ હોય અને આરોપીના પગલાં સામાન્ય રીતે સમાન સંજોગો વાળી વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે પ્રેરિત કરે તેવા ન હોય, તો આરોપીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ માટે દોષિત ઠેરવવો સુરક્ષિત નથી. પરંતુ, બીજી બાજુ, જો આરોપી તેના કૃત્યો દ્વારા અને તેના સતત વર્તન દ્વારા એવી પરિસ્થિતિ ઉભી કરે છે જે મૃતકને આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન દેખાવા તરફ દોરી જાય છે, તો કેસ આઈપીસીની કલમ ૩૦૬ ના ચાર ખૂણામાં આવી શકે છે. જો આરોપી પીડિતના આત્મસન્માન અને સ્વામિમાનને ક્ષતિગ્રસ્ત કરવામાં સક્રિય ભૂમિકા ભજવે છે, જે આખરે પીડિતને આત્મહત્યા કરવા તરફ દોરી જાય છે, તો આરોપીને આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવી શકે છે. આવા કિસ્સાઓમાં આરોપીના ભાગ પર માનસિક ઈશદાનો પ્રશ્ન આરોપીના વાસ્તવિક કૃત્યો અને કાર્યોના સંદર્ભમાં તપાસવામાં આવશે અને જો કૃત્યો અને કાર્યો માત્ર એવા સ્વરૂપના હોય જ્યાં આરોપીનો હેતુ હેરાનગતિ અથવા ક્ષણિક ગુસ્સો દર્શાવવા સિવાય બીજો કંઈ ન હોય, તો ચોક્કસ કેસ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનામાંથી બહાર રહી શકે છે. જો કે, જો આરોપી શબ્દો અથવા કૃત્યો દ્વારા મૃતકને ત્યાં સુધી ચીડવતો અથવા હેરાન કરતો રહ્યો કે જ્યાં સુધી મૃતકે પ્રતિક્રિયા આપી ન હતી અથવા ઉશ્કેરાયો ન હતો, તો ચોક્કસ કેસ આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણનો હોઈ શકે છે. માનવ વર્તનના આવા નાજુક પૃથક્કરણની બાબત હોવાથી, આરોપી અને મૃતકના

કૃત્યો અને માનસિકતા પર અસર કરતા તમામ આસપાસના પરિબલોને નોંધમાં રાખીને દરેક કેસની તેના પોતાના તથ્યો પર તપાસ કરવી જરૂરી છે."

૨૦. મારીયાનો એન્ટો બ્રુનો અને અન્ય વિરુદ્ધ ધ ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ, ૨૦૨૨ એસસીસી ઓનલાઇન એસસી ૧૩૮૭, ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૬૨૮ / ૨૦૨૨ માં અહેવાલિત તારીખ ૧૨ ઓક્ટોબર, ૨૦૨૨ ના રોજ નક્કી કરાયેલા કેસમાં, આ કોર્ટે આઇપીસીની કલમ ૩૦૬ હેઠળ અપરાધના સંદર્ભમાં આપેલા ઉપર જણાવેલ નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપ્યા પછી નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

"જ્જ. ...એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે આત્મહત્યાના આક્ષેપિત દુષ્પ્રેરણના કિસ્સામાં, આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરણીના પ્રત્યક્ષ કે અપ્રત્યક્ષ કૃત્યોનો પુરાવો હોવો જ જોઈએ. ઘટનાના સમયથી નજીકના આરોપી તરફથી એવા કોઈ સકારાત્મક પગલાં વિના કે જેણે વ્યક્તિને આત્મહત્યા કરવા માટે મજબૂર કરી હોય, હેરાનગતિના માત્ર આક્ષેપ પર, આઇપીસીની કલમ ૩૦૬ ની શરતો અનુસાર દોષસિદ્ધિ ટકી શકતી નથી."

૧૫. ચંદ્રપ્પા અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૦૭) ૪ એસસીસી ૪૧૫ માં અહેવાલિત માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવો યોગ્ય છે. ચંદ્રપ્પા (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો સંબંધિત ફરો નીચે મુજબ વંચાય છે:— "

નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો બહાર આવે છે;

(૧) અપીલ કોર્ટને તે પુરાવાની સમીક્ષા કરવાનો, પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનો અને પુનઃવિચારણા કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આધારિત છે;

(૨) ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, નિયંત્રણ કે શરત મૂકતો નથી અને અપીલ કોર્ટ તેની સમક્ષના પુરાવા પર તથ્ય અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના તારણ પર પહોંચી શકે છે;

(૩) વિવિધ શબ્દપ્રયોગો, જેમ કે, 'મહત્વપૂર્ણ અને મજબૂત કારણો', 'સારા અને પૂરતા આધાર', 'ખૂબ જ મજબૂત સંજોગો', 'વિકૃત તારણો', 'સ્પષ્ટ ભૂલો', વગેરેનો હેતુ અપીલ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને કાપવાનો નથી. નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં આવા શબ્દપ્રયોગો પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને તેના પોતાના તારણ પર પહોંચવાની કોર્ટની સત્તા કાપવા કરતાં નિર્દોષ છૂટકારામાં દખલ કરવા માટે અપીલ કોર્ટની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટે 'ભાષાકીય અલંકારો' જેવા વધુ છે.

(૪) જો કે, અપીલ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બમણું અનુમાન હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે જ્યાં સુધી સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા તે દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો મેળવ્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ મજબૂત અને ઢઢ થાય છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી તારણો શક્ય હોય, તો અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના તારણને બદલવું જોઈએ નહીં."

૧૬. રાજેશ પ્રસાદ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર અને અન્ય, (૨૦૨૨) ૩ એસસીસી ૪૭૧ માં અહેવાલિત માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપવો પણ યોગ્ય છે. સદર નિર્ણયોમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ફકરા નંબર ૨૨ થી ૩૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

"૨૨. એટલી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ, એઆઈઆર ૧૯૫૫ એસસી ૮૦૭માં,

નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા પર વિચાર કરતી વખતે અપીલ કોર્ટના અભિગમની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી અને એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં સુધી અપીલ કોર્ટ એવા તારણ પર ન આવે કે નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો વિકૃત હતો, ત્યાં સુધી તે તેને રદ કરી શકતી નથી. તે જ અર્થમાં સંવત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, એઆઈઆર ૧૯૬૧ એસસી ૭૧૫ (સંવત સિંહ કેસ, એઆઈઆર પીપી ૭૧૯-૨૦ પેરા ૯) માં સુબ્બા રાવ ન્યાયમૂર્તિ, (જેમ તે સમયે ન્યાયમૂર્તિ હતા) દ્વારા બોલતા આ કોર્ટના નીચેના અવલોકનો છે:

"૯. અગાઉની ચર્ચા નીચેના પરિણામો આપે છે: (૧) અપીલ કોર્ટને તે પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની પૂર્ણ સત્તા છે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આધારિત છે; (૨) શિયો સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો આવી અપીલનો નિકાલ કરતા કેસ માટે અપીલ કોર્ટના અભિગમ માટે સાચું માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે; અને (૩) આ કોર્ટના ચુકાદાઓમાં વપરાયેલી વિવિધ ભાષા, જેમ કે, (i) 'મહત્વપૂર્ણ અને મજબૂત કારણો', (ii) 'સારા અને પૂરતા પ્રમાણમાં માન્ય કારણો', અને (iii) 'મજબૂત કારણો' નો હેતુ સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરવા અને તેના પોતાના તારણ પર પહોંચવા માટે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં અપીલ કોર્ટની અસંદિગ્ધ સત્તાને કાપવાનો નથી; પરંતુ આમ કરતી વખતે તેણે માત્ર રેકૉર્ડ પરની દરેક બાબતને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ નહીં જે હકીકતના પ્રશ્નો પર અસર કરે છે અને તેના તારણ પર પહોંચવા માટે નિર્દોષ છૂટકારાના તેના આદેશના સમર્થનમાં નીચલી કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ, પરંતુ તેણે તેના ચુકાદામાં તે કારણો પણ વ્યક્ત કરવા જોઈએ, જે તેને એવું માનવા માટે દોરે છે કે નિર્દોષ છૂટકારો વાજબી ન હતો." ઉપરોક્ત અવલોકનોની જરૂરિયાત આહેર રાજા ખીમા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ સૌરાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૫૬ એસસી ૨૧૭માં બહુમતીના અવલોકનોના કારણે ઊભી થઈ હતી જેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે હાઈકોર્ટ માટે પુરાવા

પર અલગ મંતવ્ય લેવા માટે "ટ્રાયલ કોર્ટ ખોટી હતી તેવું માનવા માટે મહત્વપૂર્ણ અને મજબૂત કારણો પાછા હોવા જોઈએ."

૨૩. એમ.જી. અગ્રવાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૬૩ એસસી ૨૦૦ એ આ કોર્ટની બંધારણીય બેંચનો ચુકાદો છે, જે ગજેન્દ્રગડકર, ન્યાયમૂર્તિ (જેમ તે સમયે ન્યાયમૂર્તિ હતા) દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે. આ કોર્ટે અવલોકન કર્યું કે નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે હાઈકોર્ટ (અપીલ કોર્ટ) નો અભિગમ સાવચેત હોવો જોઈએ કારણ કે આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાનું અનુમાન "તેની ટ્રાયલમાં નિર્દોષ છૂટકારો થયો છે તે હકીકત દ્વારા ચોક્કસપણે નબળું પડતું નથી."

૨૪. શિવાજી સહાબરાવ બોબડે વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૭૩) ૨ એસસીસી ૭૯૩માં, કિષ્ના અચ્યર, ન્યાયમૂર્તિ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: (એસસીસી પાના નં. ૭૯૯, પેરા ૬)

"૬.....ટૂંકમાં, અનુમાનિત નિર્દોષતા માટેનો આપણો ન્યાયશાસ્ત્રીય ઉત્સાહ ફોજદારી ન્યાયને સક્ષમ અને વાસ્તવિક બનાવવા માટેની વ્યવહારુ જરૂરિયાત દ્વારા સંતુલિત હોવો જોઈએ. દોષિતને મુક્ત કરવા માટે પૂરતી આકસ્મિક શક્તિઓ પાછળ પડવા અને માર્જિનલ નિર્દોષોને સજા કરવા માટે પ્રબળ સંભાવનાના તર્કને કાપી નાખવા વચ્ચે સંતુલન જાળવવું પડશે."

૨૫. રમેશ બાબુલાલ દોશી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, (૧૯૯૬) ૯ એસસીસી ૨૨૫માં આ કોર્ટે આરોપીને નિર્દોષ છોડવાના આદેશ સામેની અપીલ પર વિચાર કરતી વખતે અપીલ કોર્ટના અભિગમ વિશે વાત કરી હતી અને નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું: (એસસીસી પાના નં ૨૨૯, પેરા ૭)

"૭.....નિર્દોષ છૂટકારા પર ચુકાદો આપતી વખતે અપીલ કોર્ટે સૌપ્રથમ એ પ્રશ્નનો જવાબ શોધવો જરૂરી છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો સ્પષ્ટપણે ખોટા, પ્રત્યક્ષ રીતે ભૂલભરેલા કે

દર્શાવી શકાય તે રીતે અસહ્ય છે. જો અપીલ કોર્ટ ઉપરોક્ત પ્રશ્નનો નકારાત્મક જવાબ આપે છે તો નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં દખલ કરવાની હોતી નથી. તેનાથી વિપરીત, જો અપીલ કોર્ટ, નોંધવાના કારણોસર, એવું માને છે કે ઉપરોક્ત કોઈ પણ ખામીઓને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ બિલકુલ ટકી શકે તેમ નથી, તો તે પછી – અને માત્ર ત્યારે જ – તેના પોતાના તારણો પર પહોંચવા માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરી શકે છે."

ઉપરોક્ત અભિગમનો હેતુ અને ઉદ્દેશ્ય એ સુનિશ્ચિત કરવાનો છે કે ન્યાયનો અનાદર ન થાય. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, દોષિતનો નિર્દોષ છૂટકારો અથવા નિર્દોષ વ્યક્તિને સજા ન થવી જોઈએ.

૨૬. અજીત સાવંત મજગવાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૧૯૯૭)૭ એસસીસી ૧૧૦ માં, આ કોર્ટે નીચેના સિદ્ધાંતો નક્કી કર્યા છે જે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે હાઈકોર્ટ દ્વારા અપીલની સુનાવણીને નિયંત્રિત અને સંચાલિત કરશે: (એસસીસી પાના નં ૧૧૬-૧૭, પેરા ૧૬)

"૧૬. આ કોર્ટે આમ સ્પષ્ટપણે અને સુનિશ્ચિતપણે તે સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા છે જે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામે હાઈકોર્ટ દ્વારા અપીલની સુનાવણીને સંચાલિત અને નિયંત્રિત કરશે. આ સિદ્ધાંતો અસંખ્ય કિસ્સાઓમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે અને નીચે મુજબ પુનરાવર્તિત કરી શકાય છે:

(૧) નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલમાં, હાઈકોર્ટ પાસે તમામ સત્તાઓ છે, અને દોષસિદ્ધિના આદેશ સામેની અપીલ સાંભળતી વખતે તેની પાસે જે સત્તાઓ છે તેનાથી જરાય ઓછી નથી.

(૨) હાઈકોર્ટ પાસે આખા મુદ્દા પર પુનઃવિચાર કરવાની, પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની અને જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા તારણો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના વજનની

વિરુદ્ધ હોય, અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વિકૃત હોય, તો તેના સ્થાને પોતાના તારણો પર આવવાની સત્તા છે.

(૩) નિર્દોષ છૂટકારાના તારણને ઉલટાવતા પહેલા, હાઇકોર્ટે દરેક આધારને ધ્યાનમાં લેવો પડશે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આધારિત હતો અને તે આધારોને સ્વીકાર ન કરવા માટે અને આરોપી નિર્દોષ છૂટકારા માટે હકદાર છે તેવા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યને સમર્થન ન આપવા માટે પોતાના કારણો નોંધવા પડશે.

(૪) નિર્દોષ છૂટકારાના તારણને ઉલટાવતી વખતે, હાઇકોર્ટે એ હકીકત ધ્યાનમાં રાખવી પડશે કે નિર્દોષતાનું અનુમાન હજુ પણ આરોપીની તરફેણમાં ઉપલબ્ધ છે અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તેની તરફેણમાં પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશથી તે વધુ મજબૂત અને દ્રઢ થાય છે.

(૫) જો હાઇકોર્ટ, પુરાવા અને રેકૉર્ડ પરની અન્ય સામગ્રીની નવી ચકાસણી અને પુનઃમૂલ્યાંકન પર, એવા મંતવ્ય પર આવે છે કે બીજું મંતવ્ય છે જે વાજબી રીતે લઈ શકાય છે, તો જે મંતવ્ય આરોપીની તરફેણ કરે છે તે અપનાવવું જોઈએ.

(૬) હાઇકોર્ટે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે ટ્રાયલ કોર્ટને સાક્ષીઓની વર્તણૂક જોવાનો અને કોર્ટમાં ખાસ કરીને સાક્ષીના બોક્સમાં તેમના વર્તનને નિહાળવાનો લાભ મળ્યો હતો.

(૭) હાઇકોર્ટે એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે તે તબક્કે પણ, આરોપી શંકાના લાભ માટે હકદાર હતો. શંકા એવી હોવી જોઈએ જે એક વ્યાજબી વ્યક્તિ આરોપીના દોષ વિશે પ્રામાણિકપણે અને વિવેકપૂર્વક રાખે."

૨૭. રમેશ બાબુલાલ દોશી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, (૧૯૯૬) ૯ એસસીસી ૨૨૫ માં આ કોર્ટે નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અંગે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે: (એસસીસી પાના નં. ૨૨૯, પેરા ૭)

"૭ નિર્દોષ છૂટકારા પર ચુકાદો આપતી વખતે અપીલ કોર્ટ સૌપ્રથમ એ પ્રશ્નનો જવાબ શોધવો જરૂરી છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો સ્પષ્ટપણે ખોટા, પ્રત્યક્ષ રીતે ભૂલભરેલા કે દર્શાવી શકાય તે રીતે અસહ્ય છે. જો અપીલ કોર્ટ ઉપરોક્ત પ્રશ્નનો નકારાત્મક જવાબ આપે છે તો નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં દખલ કરવાની હોતી નથી. તેનાથી વિપરીત, જો અપીલ કોર્ટ, નોંધવાના કારણોસર, એવું માને છે કે ઉપરોક્ત કોઈ પણ ખામીઓને ધ્યાનમાં રાખીને નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ બિલકુલ ટકી શકે તેમ નથી, તો તે પછી – અને માત્ર ત્યારે જ – તેના પોતાના તારણો પર પહોંચવા માટે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરી શકે છે."

૨૮. ચંદ્રપ્પા અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૦૭) ૪ એસસીસી ૪૧૫માં આ કોર્ટે હાઈલાઈટ કર્યું હતું કે અપીલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ સાંભળતી વખતે સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં એક મહત્વપૂર્ણ તફાવત છે. જ્યાં આક્ષેપિત ચુકાદો પુરાવા પર આધારિત હોય અને લેવાયેલું મંતવ્ય વાજબી અને સ્વીકાર્ય હોય ત્યાં અપીલ કોર્ટ દખલ કરશે નહીં. આ એટલા માટે છે કારણ કે અપીલ કોર્ટ એ હકીકત નક્કી કરશે કે આરોપીની તરફેણમાં અનુમાન છે અને આરોપી શંકાનો લાભ મેળવવા માટે હકદાર છે પરંતુ જો તે દખલ કરવાનું નક્કી કરે છે તો તેણે નિર્દોષ છૂટકારાના નિર્ણય સાથે અસંમત થવા માટેના કારણો આપવા જોઈએ.

૩૦. નેપાળ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા – (૨૦૦૯) ૧૨ એસસીસી ૩૫૧માં, આ કોર્ટે હાઈકોર્ટના ચુકાદાને ઉલટાવી દીધો હતો જેણે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાને રદ કર્યો હતો અને પુરાવાના પુનઃમૂલ્યાંકન પર આરોપીને છોડી મુક્તા ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાને પુનઃસ્થાપિત કર્યો હતો.

૧૭. બાબુ સાહેબગૌડા રૂદ્રગૌડા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, એઆઈઆર ૨૦૨૪ એસસી ૨૨૫૨ = (૨૦૨૪) ૮ એસસીસી ૧૪૯માં અહેવાલિત માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયનો

સંદર્ભ આપવો પણ યોગ્ય છે જેમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે ફકરા - ૩૭ થી ૪૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

"૩૭. રાજેશ પ્રસાદ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર અને અન્ય, (૨૦૨૨) ૩ એસસીસી ૪૭૧ ના કેસમાં આ કોર્ટે અગાઉના વિવિધ ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી આ ક્ષેત્રને આવરી લેતી કાનૂની સ્થિતિને સંક્ષિપ્ત કરી હતી અને નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતો: -

"૨૯. ચુકાદાઓની શ્રેણીનો સંદર્ભ આપ્યા પછી, આ કોર્ટે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો નીચે મુજબના શબ્દોમાં મેળવ્યા છે: (ચંદ્રપ્પા કેસ [ચંદ્રપ્પા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૦૭) ૪ એસસીસી ૪૧૫]

"૪૨. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા વિચારશીલ મંતવ્ય મુજબ, નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો બહાર આવે છે:

(૧) અપીલ કોર્ટને તે પુરાવાની સમીક્ષા કરવાનો, પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાનો અને પુનઃવિચારણા કરવાનો પૂર્ણ અધિકાર છે જેના પર નિર્દોષ છૂટકારાનો આદેશ આધારિત છે.

(૨) ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૮૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, નિયંત્રણ કે શરત મૂકતો નથી અને અપીલ કોર્ટ તેની સમક્ષના પુરાવા પર તથ્ય અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના તારણ પર પહોંચી શકે છે.

(૩) વિવિધ શબ્દપ્રયોગો, જેમ કે, "મહત્વપૂર્ણ અને મજબૂત કારણો", "સારા અને પૂરતા આધાર", "ખૂબ જ મજબૂત સંજોગો", "વિકૃત તારણો", "સ્પષ્ટ ભૂલો", વગેરેનો હેતુ અપીલ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને કાપવાનો નથી. નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલમાં

આવા શબ્દપ્રયોગો પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને તેના પોતાના તારણ પર પહોંચવાની કોર્ટની સત્તા કાપવા કરતાં નિર્દોષ છૂટકારામાં દખલ કરવા માટે અપીલ કોર્ટની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટે "ભાષાકીય અલંકારો" જેવા વધુ છે.

(જ) જો કે, અપીલ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ કે નિર્દોષ છૂટકારાના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બમણું અનુમાન હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે જ્યાં સુધી સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા તે દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છૂટકારો મેળવ્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ મજબૂત અને દ્રઢ થાય છે.

(પ) જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી તારણો શક્ય હોય, તો અપીલ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના તારણને બદલવું જોઈએ નહીં."

૩૮. વધુમાં, એચ.ડી. સુંદર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કલિફોર્નિયા, (૨૦૨૩) ૯ એસસીસી ૫૮૧ ના કેસમાં આ કોર્ટે સીઆરપીસીની કલમ ૩૭૮ હેઠળ નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ ક્ષેત્રાધિકારના ઉપયોગને સંચાલિત કરતા સિદ્ધાંતોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપ્યો હતો: –

"૮.૧. આરોપીનો નિર્દોષ છૂટકારો નિર્દોષતાના અનુમાનને વધુ મજબૂત કરે છે;

૮.૨. અપીલ કોર્ટ, નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલ સાંભળતી વખતે, મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવા માટે હકદાર છે;

૮.૩. અપીલ કોર્ટે, નિર્દોષ છૂટકારા સામેની અપીલનો નિર્ણય કરતી વખતે, પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કર્યા પછી, એ વિચારવું જરૂરી છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલું મંતવ્ય એક શક્ય મંતવ્ય છે જે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે લઈ શકાયું હોત;

૮.૪. જો લેવાયેલું મંતવ્ય એક શક્ય મંતવ્ય હોય, તો અપીલ કોર્ટ એવા આધારે નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશને ઉલટાવી શકતી નથી કે બીજું મંતવ્ય પણ શક્ય હતું; અને

૮.૫. અપીલ કોર્ટ નિર્દોષ છૂટકારાના આદેશમાં માત્ર ત્યારે જ દખલ કરી શકે છે જો તે એવા તારણ પર આવે કે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે નોંધાય શકે તેવું એકમાત્ર તારણ એ હતું કે આરોપીનો દોષ વાજબી શંકાથી પર સાબિત થયો હતો અને બીજું કોઈ તારણ શક્ય નહોતું."

૩૯. આમ, તે શંકાથી પર છે કે આરોપીની તરફેણમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાને ઉલટાવવા માટે અપીલ કોર્ટ દ્વારા દખલગીરીનો દાયરો નીચેના સિદ્ધાંતોના ચાર ખૂણામાં વાપરવો પડશે:—

(એ) કે નિર્દોષ છૂટકારાનો ચુકાદો પ્રત્યક્ષ વિકૃતિથી પીડાય છે;

(બી) કે તે રેકૉર્ડ પરના ભૌતિક પુરાવાઓને ખોટી રીતે વાંચવા/ધ્યાનમાં લેવામાં બાદબાકી પર આધારિત છે;

(સી) કે કોઈ બે વ્યાજબી મંતવ્યો શક્ય નથી અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવા પરથી માત્ર આરોપીના દોષ સાથે સુસંગત મંતવ્ય જ શક્ય છે.

૪૦. અપીલ કોર્ટે, નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદામાં દખલ કરવા માટે જો તે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદાને ઉલટાવવા તરફ ઝૂકેલી હોય તો ઉપરોક્ત પરિબલો પર ચોક્કસ તારણો નોંધવા પડશે.

૧૮. ટ્રાયલ કોર્ટના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશની ચકાસણી કરતા, એ સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે સમગ્ર પુરાવાનું બારીકાઈથી મૂલ્યાંકન કર્યું છે અને આરોપીઓને તેમની સામે લગાવવામાં આવેલા આરોપોમાંથી મુક્ત કરવામાં તથ્યો અને કાયદાની કોઈ ભૂલ કરી નથી. આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ વિકૃત નથી અને કાયદાની નજરમાં ટકી

શકે તેવો છે. આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ આ કોર્ટના અંતર્થી કોઈ દખલગીરી માંગતો નથી. આ કોર્ટ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પહોંચેલા તર્ક અને આખરી તારણ સાથે પૂર્ણપણે સહમત છે.

૧૯. અગાઉના કારણોસર, હાલની અપીલમાં કોઈ દમ નથી અને તે રદ થવાને પાત્ર છે. પરિણામે, તે રદ કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ નંબર ૬, ગોંડલ કેમ્પ જેતપુર દ્વારા સેશન્સ કેસ નંબર ૨૬ / ૨૦૦૨ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૬/૦૭/૨૦૦૬ નો આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ આથી બહાલ કરવામાં આવે છે. જમીન ખત રદ કરવામાં આવે છે

(હેમંત એમ. પ્રચ્છક, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.